

Nekuda, Vladimír

[Parczewski, Michał. Die Anfänge der frühslawischen Kultur in Polen]

Archaeologia historica. 1993, vol. 18, iss. [1], pp. 428-

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140069>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

svou vazbou archeologických pramenů na prostředí, ve kterém plnily svou každodenní funkci. Z tohoto hlediska je to dílo záslužné a v dosavadní literatuře ojedinělé. Pro studenty archeologie středověku je to současně názorná učebnice.

VLADIMÍR NEKUDA

Michał Parczewski, **Die Anfänge der frühslawischen Kultur in Polen.** Veröffentlichungen der österreichischen Gesellschaft für Ur- und Frühgeschichte, Band XVII, Wien 1993.

Otázkou počátků časněslovanské kultury Slovanů mezi řekami Odrou a Vislou se M. Parczewski zabýval v polské historiografii ve dvou svazcích: Początki kultury wczesnosłowiańskiej w Polsce, Krakow 1988 a Najstarsza faza kultury wczesnosłowiańskiej w Polsce, Krakow 1988. Cílem německé verze je shrnutí výsledků obsažených v uvedených pracích a jejich zpřístupnění širší odborné veřejnosti. Práce je rozdělena do devíti kapitol, v nichž vysvětlil nejprve cíl práce a dějiny bádání, dále podal přehled pramenů a provedl analýzu nálezového fondu, zejména keramiky, šperků a předmětů denní potřeby vyrobených z kovu, kostí a kamene. Ve čtvrté kapitole se autor zabýval otázkami chronologickými. Další část knihy je věnována osídlení, otázkám hospodářským a společenským. V kapitole o duchovní kultuře se zabýval způsobem pohřbívání a zvyky. V závěrečné kapitole se autor pokusil o rekonstrukci dějin časně slovanské kultury v Polsku.

Pramennou základnu k řešení časněslovanské kultury v Polsku tvoří 32 nalezišť se 129 nálezo- vými celky. V nálezovém souboru je nejpočetněji zastoupena keramika, která představuje 50 celých nádob a 7 200 střepů z nádob (hrnců a mís). Několik desítek připadá také na pražnice a ta- líře. Většina nádob byla zhotovena bez použití hrncířského kruhu. Některé nádoby vykazují stopy otáčivé podložky a použití dřevěné šablony. Celé nádoby dělí autor do 12 typů a v rámci jednotlivých typů rozlišuje několik variant. Také v okrajové profilaci rozlišuje M. Parczewski 6 typů. Z výzdobných motivů jsou na časněslovanské keramice zastoupeny svazky horizontálních rýh a vlnic, jednoduché rýhování, vlnice a vpichy. Ve vpichové ornamentice spatřuje autor vliv keramiky germánské. Zabývá se genezí pražského typu, konstatuje, že se doposud nepodařilo osvětlit rychlé rozšíření tohoto typu nádob. Připomíná, že nejstarší doklady pražského typu po- cházejí z povodí Dněstru a Prutu již z 5. století.

Dotýká se rovněž otázky datování keramiky tornowského typu, o níž soudí, že její genezi nelze zatím uspokojivě vyřešit. Zdůrazňuje však, že lid s keramikou pražského typu představuje starší fázi osídlení.

Stejně složitá je otázka keramiky skupiny Sukow – Menkendorf – Feldberg, která v severní části Německa je označována za nejstarší. Obtížnost spočívá dále v tom, že tato keramika existuje vedle sebe po několik století. Časná fáze keramiky skupiny Sukow je charakteristická pro první slovanskou vlnu na severním pobřeží Baltu (severní Německo a Polsko).

Nejstarší slovanská obydlí na sledovaném území představují zemnice čtvercovitého půdorysu s ohništěm nebo pecí v rohu. Jejich plošná výměra se pohybuje v rozmezí 6,3 – 23 m², v průměru však 10 – 15 m². U některých půdorysů byly zjištěny i kulové jámy. Otopná zařízení byla zjištěna i mimo obydlí. Pro malý rozsah sídlištních výzkumů nebylo možno provést rekonstrukci časněslo- vanské osady.

Na základě dosavadních nálezů lze klást nejstarší slovanské osídlení již do druhé poloviny 5. století v Malopolsku, Mazovsku, Slezsku a západním Velkopolsku, zatímco ve středním Polsku a Pomořansku do druhé čtvrtiny 6. století. Za horní hranici časněslovanského osídlení považuje autor pro polské území přelom 6./7. stol. až první polovinu 7. století. Nejstarší doklady časněslo- vanské kultury v Polsku představuje pražský kulturní okruh, přičemž autor nevylučuje ani vlivy ze severovýchodních oblastí.

VLADIMÍR NEKUDA

Petr Čornej: **Lipanská křižovatka.** Příčiny, průběh a historický význam jedné bitvy. Panorama, Praha 1992, 280 s., 32 s. černobílé přílohy, množství vyobr. v textu.

Snad žádný z velkých vojenských střetů provázejících dějiny českého státu nevyvolává tolik rozporuplných hodnocení v řadě vědeckých prací i populárně a publicisticky pojatých pojednání řady autorů, kteří se touto tematikou v rámci jednoho z klíčových údobí našich dějin zabývali. Není jisté bez zajímavosti, že ač se problematice bitvy a celého období věnovala v řadě shrnujících základních dílech k dějinám husitství i v dílčích studiích řada předních badatelů (např. J. Pekař, K. Krofta, F. M. Bartoš, O. Frankenberger, R. Urbánek, J. Durdík, J. Macek, J. Kejř, F. Šmahel, J. Válka, M. Polívka a další), monografie o bitvě z pera R. Urbánka vyšla před téměř šedesáti lety právě k pětistému výročí střetnutí, jež skončilo porážkou radikálního křídla táborů a sirotku (R. Urbánek, Lipany a konec polních vojsk, Praha 1934).

Celá kniha je kromě úvodu nazvaného „Minuty před bojem“ (s. 5 – 6), který je jakýmsi prologem uvádějícím čtenáře do posledních okamžiků před bitvou a závěrem nesoucím název „554 let po boji“ (s. 253 – 254), rozčleněna do čtyřech základních oddílů. Prvý z nich nese v záhlaví označení „Dějinná scéna: Čechy 1431 – 1422“ (s. 7 – 76), což jej velmi výstižně charakterizuje. P. Čornej zde stručně naznačuje příčiny, smysl a cíle husitského zápasu a uvádí čtenáře do situace tak jak se postupně vyvinula po husitském vítězství u Domažlic, kdy prestiž a moc radikálních husitských proudů dosahovala vrcholu.

Oddíl je uveden rozsáhlým exkursem o vývoji krize církevní organizace západního křesťanstva od přelomu 14. a 15. století v návaznosti na husitskou ideologii a její vznik i další vývoj tohoto společensky různorodého hnutí po výbuchu revoluce v roce 1419 až po počátek třicátých let. Nejvíce pozornosti je zde věnováno klíčovému období od domažlického vítězství po završení basilejských jednání, kdy dochází ve stanoviscích církevní hierarchie k ochotě vyjednat s husity. Popisována je i nepříliš příznivá hospodářská situace českých zemí, kořistný ráz výprav do okolí, které umocňovaly negativní postoje k husitství mezi vyššími společenskými složkami i prostými sedláky na postižených teritoriích, neúspěchy rejs do Rakouska a na Slovensko z podzimu 1431, rozložení sil mezi husity a katolíky i celkové společenské rozvrstvení a politický vývoj v době před Lipany včetně jednání předcházejících příchod české delegace do Basileje, složení delegace atd.

Druhý oddíl nazvaný „Hledání východiska“ (s. 77 – 143) zachycuje události od jara 1433 do téhož období roku 1434 – neúspěšné obléhání Plzně, rozpory v polních vojscích i existenční nejistotu bojovníků, kteří již odvykli jinému životnímu stylu, vyvolanou jednáními i spory o první kompaktát, což vše přispělo spolu s výše popsáním politickým a hospodářským vývojem země ke zrodu kališnicko-katolické koalice. Odtud pak vedla přímá cesta k samotnému lipanskému rozuzlení. Události před bitvou zhruba od konce března 1434 i její vlastní průběh dne 30. května 1434 jsou popsány ve třetí části nazvané „Dny rozhodnutí“ (s. 144 – 204). Připojeny jsou zde i názory současníků na výsledek střetnutí a úvahy o jeho příčinách.

Lipanská bitva se stala konečným východiskem k mírovému urovnání v zemi, které po řadě jednání vyvrcholilo vyhlášením úmluv mezi basilejským synodem a husity tzv. kompaktát v Jihlavě dne 5. července 1436 a konečným přijetím Zikmunda Lucemburského za českého krále dne 14. srpna 1436. Tyto události jsou popsány a hodnoceny v poslední čtvrté části pojmenované výstižně „Historické důsledky“ (s. 205 – 252). Autor zde rozebírá i často nastolované otázky zda jihlavské dohody byly porážkou či vítězstvím husitské revoluce a odpověď hledá v celkové hospodářské i společenské situaci v zemi a rozvrstvení politických sil po bitvě u Lipan. Bylo to vítězství umírněných kališníků, sdružujících husitské panstvo, většinu mistrů pražského vysokého učení a blok husitského středu, tvořený městy a značnou částí nižší šlechty. Závěrem sleduje složitou politickou situaci v zemi od Zikmundova nástupu na český trůn po jeho smrt 9. prosince 1437 ve Znojme, kdy král a římský císař hledal oporu mezi nejkonzervativnějšími kališníky, postupně pacifikoval jednotlivá ohniska odporu a zástavami, funkcemi i dalšími výhodami získával na svoji stranu vlivné sirotčí i tábořské představitele.

Soužití katolického panovníka s kališníky však vyvolávalo řadu rozporů. Ty se týkaly zejména odlišné interpretace kompaktát, odstavení představitelů husitského středu včetně voleného arcibiskupa Jana Rokycany a vyvrcholily v krvavém potlačení odporu Jana Roháče z Dubé na hradeb Sión. To vše vedlo k dalšímu hromadění společenského napětí v zemi a snad jen Zikmundův odchod ze země a jeho smrt zabránily dalšímu násilnému řešení. Závěr poslední části je pak věnován období vyústění husitské epochy v době krátké vlády Albrechta II. Habsburského, bezvládní čtyřicátých let, panování Ladislava Pohrobka a poděbradském věku, kdy vlastně ještě několik desetiletí až do sedmdesátých let pokračovalo hledání společenského modu vivendi.

Knihy P. Čorneje podává velmi plastický a přehledný obraz doby závěru husitské revoluce i vyústění do následujícího období doby poděbradské. Autor se snaží vysvětlit příčiny jevů, zasadit je do širšího kontextu politického vývoje a myšlení epochy i procesů hospodářských a společenských. Upozorňuje i na řadu nejasností a historických mýtů, které se zejména v souvislosti se samotnou bitvou u Lipan v odborné i populární produkci nahromadily a vytvořily. Četba knihy také evokuje řadu podnětů a myšlenek aktuálních i pro dnešek.

Publikace je určena pro nejširší okruh čtenářů a není tudíž vybavena klasickým poznámkovým aparátem. Připojen je však velmi obsáhlý seznam použitých pramenů, literatury a zkratk (s. 257 – 273) i velmi instruktivně vybraná a sestavená obrazová příloha (22 obr. v textu a 37 obr. v přílohách; seznam na s. 274 – 277). Je napsána velmi čtivou populární formou, ale podobně jako další autorovy práce (srov. např. Tajemství českých kronik, Praha 1987) na vysoké vědecké úrovni což ji přiřazuje k řadě podobných syntéz z produkce nakladatelství Panorama vydaných v posledním období, které rozmnožily naši literaturu o dějinách středověku (srov. např. J. Zemlička, Století posledních Přemyslovců (Český stát a společnost ve 13. století), Praha 1986; F. Hoffmann, České město ve středověku, Praha 1992 atd.). Kniha F. Čorneje o lipanské bitvě a celém závěru husitské revoluce se stane bezesporu nezbytnou příručkou pro všechny specialisty zabývající se problematikou středověkých českých dějin a husitského období zvláště.

ZDENĚK MĚŘÍNSKÝ